

۹۲/۵۴۳

$\frac{۸۷۱,۱۰۰۰۳۱}{۸۷,۹,۲۳}$

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۰۵۷۵۹

دانشگاه تربیت مدرس
دانشکده علوم انسانی

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی

شناسایی ویژگی‌ها و قابلیت‌های نظام اطلاعات گیاهان دارویی
از دیدگاه کاربران آن

ملیحه بیگی

استاد راهنما:

دکتر فاطمه زندیان

استاد مشاور:

دکتر محمد حسن زاده

مرداد ۱۳۸۷

۱۳۸۷ / ۹ / ۱۲

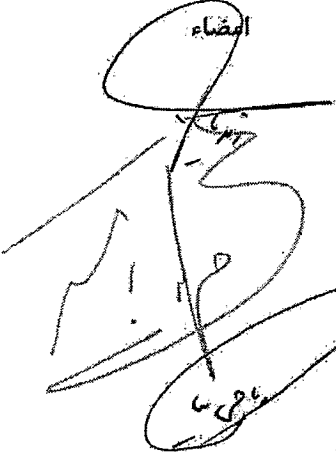
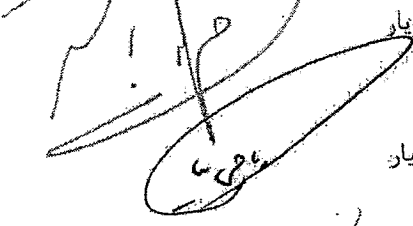

کتابخانه مرکزی دانشگاه تربیت مدرس

۱۰۵۷۵۹

بسمه تعالی

تأییدیه اعضای هیات داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

خانم / آقای ملیحه بیگی پایان نامه خود را با عنوان: شناسایی ویژگی‌ها و قابلیت‌های نظام اطلاعات گیاهان دارویی از دیدگاه کاربران آن در تاریخ ۱۳۸۷/۰۵/۳۰ ارائه کردند. اعضای هیات داوران نسخه نهایی این پایان نامه را از نظر فرم و محتوا تأیید کرده اند و پذیرش آن را برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد می‌کنند.

اعضای هیات داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضاء
۱- استاد راهنما	دکتر فاطمه زندیان	استادیار	
۲- استاد مشاور	دکتر محمد حسن زاده	استادیار	
۳- استاد ناظر	دکتر نصرت ریاحی نیا	دانشیار	
۴- استاد ناظر	دکتر حمزه علی نورمحمدی	استادیار	
۵- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی	دکتر محمد حسن زاده	استادیار	

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:
«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری نگارنده در رشته علوم کتابداری و اطلاع رسانی است که در سال ۱۳۸۷ در دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم/ دکتر فاطمه زندیان، مشاوره جناب آقای دکتر محمد حسن زاده از آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده رابه عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأذیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تأمین نماید.

ماده ۶: اینجانب ملحقه بیگی کارشناسی ارشد
دانشجوی رشته علوم کتابداری و اطلاع رسانی مقطع
تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی: *علی بنی*
تاریخ و امضا: *[Signature]*

دستورالعمل حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهشهای علمی

دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیات علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهشهای علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرحهای تحقیقاتی که با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد ذیل را رعایت نمایند:

ماده ۱- حقوق مادی و معنوی پایان‌نامه‌ها / رساله‌های مصوب دانشگاه متعلق به دانشگاه است و هرگونه بهره‌برداری از آن باید با ذکر نام دانشگاه و رعایت آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های مصوب دانشگاه باشد.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه / رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و استاد راهنما مسئول مکاتبات مقاله باشد.

تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه / رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب حاصل از نتایج پایان‌نامه / رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی دانشگاه باید با مجوز کتبی صادره از طریق حوزه پژوهشی دانشگاه و بر اساس آئین‌نامه‌های مصوب انجام می‌شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه / رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق حوزه پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این دستورالعمل در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۱۳۸۴/۴/۲۵ در شورای پژوهشی دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب لازم‌الاجرا است و هرگونه تخلف از مفاد این دستورالعمل، از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری می‌شود.

مهر و امضاء

نام و نام خانوادگی

امضاء

تقدیم به

مادر دلسوز و فداکارم و پدر عزیز و بزرگوارم

به پاس مهربانی‌ها و نگرانی‌هایشان

که هیچ سپاسی شایسته تقدیر از مقام ولایشان نیست

مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمَخْلُوقَ لَمْ يَشْكُرِ الْخَالِقَ

سپاس و ستایش خدای را که در بارش بی‌انتهای الطاف و انعامش بر این بنده نیز منت نهاد و در پیمودن مسیر دانش او را یاری رساند.

بر خود فرض می‌دانم از تمام عزیزانی که از موهبت وجودشان در این مدت بهره‌مند بوده‌ام قدردانی کنم؛ از استاد راهنمای مهربان و بزرگووارم، دکتر فاطمه زندیان که با راهنمایی‌ها و تشویق‌های خود مرا در به انجام رسانیدن این تحقیق یاری کردند، بسیار سپاسگزارم.

از استاد محترم، دکتر محمد حسن‌زاده برای مشاوره‌ها و حمایت‌های مداوم ایشان در طول تحقیق سپاسگزارم.

از اعضای هیأت داوران، دکتر حمزه‌علی نورمحمدی و دکتر نصرت ریاحی‌نیا به دلیل وقتی که در مرور و بازنگری این پایان‌نامه صرف کردند، بی‌نهایت تشکر می‌کنم.

از دوستان عزیزم، مهری کاویانی، صفورا پیرستانی، الهام رضازاده، شیده موجرلو در دانشگاه تربیت مدرس که زندگی و تحصیل در کنار آنها برایم فراموش نشدنی است، صمیمانه سپاسگزاری می‌کنم، مخصوصاً از مهدیس معارفی به دلیل عشق و دلسوزی‌اش در بهتر بودن و بهتر شدنم و از صبا یاوری دوست خوب و مهربانم به دلیل زحماتی که در اصلاح، توزیع و جمع‌آوری پرسشنامه‌ها متحمل شدند و همچنین همه کسانی که با حوصله به پرسشنامه‌ها پاسخ دادند.

بیش از همه مرهون و مدیون حمایت‌ها و دلگرمی‌های همه‌جانبه خانواده‌ام: پدر، مادر، مادر بزرگ، خواهر و برادرانم هستم که همواره مراقب پیشرفت‌های من بوده‌اند. همیشه قدردان زحمات بی‌دریغ، محبت‌ها و صبر بی‌پایانشان خواهم بود.

چکیده

پژوهش حاضر به منظور کشف نیازهای اطلاعاتی کاربران نظام بالقوه اطلاعات گیاهان دارویی و ویژگی‌ها و قابلیت‌های آتی این نظام صورت گرفته‌است. در این راستا، انواع اطلاعات، منابع اطلاعاتی مورد نیاز، شیوه‌های مبادله اطلاعات، مشکلات دستیابی به اطلاعات و ویژگی‌های نظام اطلاعات گیاهان دارویی از دید کاربران آن بررسی شده‌است. جامعه کاربری (۲۴۲ نفر)، شامل دو گروه ۱. دانشجویان مقاطع تحصیلات تکمیلی، اعضای هیأت علمی و پژوهشگران گیاهان دارویی و ۲. کتابداران بود. روش تحقیق پیمایشی بوده و اطلاعات با استفاده از پرسشنامه گردآوری شد. جامعه آماری نمونه ۱۶۸ نفر بود که از مجموع ۱۶۸ پرسشنامه توزیع شده، تعداد ۱۳۲ پرسشنامه (۷۸/۵٪) جمع‌آوری گردید و با استفاده از نرم افزار آماری SPSS در دو بخش توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. برای بررسی فرضیه‌های تحقیق از آزمون‌های یو-من-ویتنی، کروسکال والیس و کای اسکور استفاده شد.

طبق مهمترین یافته‌های تحقیق، (تفاوت بین نیازهای اطلاعاتی گروه اول و دوم) بین نیازهای اطلاعاتی کتابداران و دانشجویان کارشناسی‌ارشد در مورد گزینه‌های استفاده از رایانه، گزینه‌های جستجو در پایگاه گیاهان دارویی، گزینه‌های جستجو در پایگاه منابع اطلاعات گیاهان دارویی و ویژگی‌های نتایج جستجو؛ بین دیدگاه‌های کتابداران و دانشجویان دکتری در مورد مشکلات دستیابی به اطلاعات، گزینه‌های جستجو در پایگاه منابع اطلاعاتی و ارتباط از همه جا و هر زمان با افراد عضو نظام اطلاعاتی؛ بین نیازهای اطلاعاتی کتابداران و اعضای هیأت علمی در مورد گزینه‌های استفاده از رایانه و بین کتابداران و پژوهشگران در مورد گزینه‌های جستجو در پایگاه منابع اطلاعات تفاوت معناداری وجود داشت؛ بنابراین فرضیه اول در این متغیرها تأیید شد. در مورد فرضیه دوم؛ بررسی تفاوت بین نیازهای اطلاعاتی اعضای هیأت علمی، دانشجویان و پژوهشگران، تنها در مورد انواع جستجو بین آنها تفاوت معناداری وجود داشت. در مورد مدیریت نظام توسط محققان و پژوهشگران و همچنین حمایت نظام توسط یک نظام دانشگاهی دیدگاه‌های مثبت بیشتری وجود داشت. در پایان پس از تحلیل ویژگی‌های نظام اطلاعاتی پیشنهادی اجرائی و پیشنهاد برای پژوهش‌های آتی ارائه گردید.

واژگان کلیدی: نظام اطلاعاتی، کاربران، نیازهای اطلاعاتی، گیاهان دارویی

فهرست مندرجات

فصل اول: معرفی پژوهش

۱-۱	مقدمه.....	۲
۲-۱	بیان مسأله.....	۴
۳-۱	تعریف عملیاتی اجزای مسأله.....	۸
۴-۱	پرسش های اساسی.....	۸
۵-۱	فرضیه ها.....	۹
۶-۱	هدف پژوهش.....	۹
۷-۱	فوائد پژوهش.....	۱۰
۸-۱	محدودیت ها و موانع پژوهش.....	۱۰

فصل دوم: چارچوب نظری و پیشینه پژوهش

۱-۲	مقدمه.....	۱۲
۲-۲	تعریف داده، اطلاعات، نظام و نظام های اطلاعاتی.....	۱۲
۳-۲	ضرورت وجود نظام های اطلاعاتی.....	۱۶
۱-۳-۲	نیاز مضاعف و روزافزون محققان به نظام های اطلاعاتی.....	۱۸
۴-۲	ضرورت وجود نظام اطلاعات گیاهان دارویی.....	۱۸
۱-۴-۲	فوائد ایجاد نظام اطلاعات گیاهان دارویی بطور کلی.....	۲۲
۵-۲	مراحل ساخت نظام اطلاعاتی.....	۲۴
۱-۵-۲	مرحله اول- راهبرد و طرح ریزی نظام اطلاعاتی.....	۲۶
۲-۵-۲	مرحله دوم- تحلیل نظام اطلاعاتی.....	۲۸
۳-۵-۲	مرحله سوم- طراحی نظام اطلاعاتی.....	۲۹
۴-۵-۲	مرحله چهارم- پیاده سازی نظام اطلاعاتی.....	۳۰

۳۲.....	۶-۲ لزوم توجه به دیدگاه کاربران در طراحی نظام ها.....
۳۳.....	۱-۶-۲ رهیافت سیستم مدار.....
۳۴.....	۲-۶-۲ رهیافت کاربر مدار.....
۴۱.....	۷-۲ طراحی نظام اطلاعات گیاهان دارویی بر اساس دیدگاه های کاربران.....
۴۳.....	۸-۲ مرور ادبیات تحقیق.....
۴۴.....	۱-۸-۲ مفهوم نیاز اطلاعاتی.....
۴۵.....	۲-۸-۲ تاریخچه.....
۴۷.....	۳-۸-۲ پیشینه تحقیق در داخل کشور.....
۴۷.....	۱-۳-۸-۲ متون عمومی نیازسنجی اطلاعات.....
۵۴.....	۲-۳-۸-۲ متون نیازسنجی که به نوعی مرتبط با ساخت نظام اطلاعاتی بوده اند.....
۵۶.....	۴-۸-۲ پیشینه تحقیق در خارج از کشور.....
۵۶.....	۱-۴-۸-۲ متون عمومی نیازسنجی اطلاعات.....
۶۲.....	۲-۴-۸-۲ متون نیازسنجی که به نوعی مرتبط با ساخت نظام اطلاعاتی بوده اند.....
۶۴.....	۵-۸-۲ نتیجه گیری از مرور ادبیات تحقیق.....

فصل سوم: روش شناسی پژوهش

۶۷.....	۱-۳ مقدمه.....
۶۷.....	۲-۳ روش پژوهش.....
۶۸.....	۳-۳ جامعه پژوهش.....
۷۱.....	۱-۳-۳ تعیین حجم نمونه.....
۷۲.....	۴-۳ شیوه گردآوری داده ها.....
۷۲.....	۱-۴-۳ ابزار گردآوری داده ها.....
۷۳.....	۱-۱-۴-۳ روایی و اعتبار پرسشنامه.....
۷۴.....	۵-۳ شیوه تجزیه و تحلیل اطلاعات.....

فصل چهارم: ارائه یافته ها

۷۷	۱-۴ مقدمه.....
۷۷	۲-۴ توصیف داده‌ها.....
۷۸	۱-۲-۴ ویژگی‌های جمعیت شناختی و توصیفی کاربران کاربران.....
۸۴	۲-۲-۴ نیازهای اطلاعاتی کاربران.....
۹۴	۳-۲-۴ ویژگی‌های نظام اطلاعات گیاهان دارویی.....
۱۱۱	۳-۴ تحلیل یافته‌ها.....
۱۱۲	۱-۳-۴ فرضیه‌های پژوهش.....
۱۱۲	۱-۱-۳-۴ فرضیه ۱.....
۱۱۸	۲-۱-۳-۴ فرضیه ۲.....

فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۱۲۳	۱-۵ مقدمه.....
۱۲۳	۲-۵ نتیجه‌گیری از جداول.....
۱۲۳	۱-۲-۵ پاسخ به پرسش اساسی اول تحقیق.....
۱۲۴	۲-۲-۵ پاسخ به پرسش اساسی دوم تحقیق.....
۱۲۶	۳-۲-۵ پاسخ به پرسش اساسی سوم تحقیق.....
۱۲۹	۴-۲-۵ بررسی فرضیه‌های تحقیق.....
۱۳۰	۱-۴-۲-۵ فرضیه اول تحقیق.....
۱۳۳	۲-۴-۲-۵ فرضیه دوم تحقیق.....
۱۳۴	۳-۵ بحث نتایج با توجه به پیشینه پژوهش.....
۱۳۵	۱-۳-۵ بخش نیازهای اطلاعاتی کاربران.....
۱۳۸	۲-۳-۵ ویژگی‌ها و قابلیت‌های نظام اطلاعاتی.....
۱۴۳	۴-۵ پیشنهادهای اجرایی.....
۱۴۶	۵-۵ پیشنهاد برای پژوهش‌های آتی.....
۱۴۷	فهرست منابع.....
۱۶۱	پرسشنامه‌ها.....

فهرست جداول

جدول ۴-۱	مقایسه جمعیت شناختی گروه‌های کاربری	۷۸
جدول ۴-۲	میزان تحصیلات کاربران و دسترسی آنها به کتابخانه	۷۹
جدول ۴-۳	شاخص‌های آماری هدف استفاده از کتابخانه در گروه کاربری مصرف‌کننده و تولیدکننده اطلاع	۸۰
جدول ۴-۴	شاخص‌های آماری هدف فعالیت در کتابخانه در گروه کاربری سازمان‌دهنده و اشاعه‌دهنده اطلاعات	۸۰
جدول ۴-۵	شاخص‌های آماری مهارت استفاده از رایانه در کاربران گروه مصرف‌کننده و تولیدکننده اطلاعات	۸۱
جدول ۴-۵-۱	مهارت استفاده از رایانه به تفکیک در کل کاربران	۸۲
جدول ۴-۶	شاخص‌های آماری هدف استفاده از رایانه در گروه کاربری تولیدکننده و مصرف‌کننده اطلاعات	۸۲
جدول ۴-۷	شاخص‌های آماری هدف استفاده از رایانه در گروه کاربری سازمان‌دهنده و اشاعه‌دهنده اطلاعات	۸۳
جدول ۴-۸	شاخص‌های آماری دلایل نیاز به اطلاعات گیاهان دارویی در گروه کاربری تولیدکننده و مصرف‌کننده اطلاعات	۸۴
جدول ۴-۹	شاخص‌های آماری انواع اطلاعات مورد استفاده گروه کاربری تولیدکننده و مصرف‌کننده اطلاعات	۸۵
جدول ۴-۱۰	شاخص‌های آماری انواع اطلاعات مورد استفاده کاربران گروه کاربری سازمان‌دهنده و اشاعه‌دهنده - اطلاعات	۸۵
جدول ۴-۱۱	شاخص‌های آماری روش‌های انتقال اطلاعات گیاهان دارویی برای کاربران گروه تولیدکننده و مصرف‌کننده اطلاعات	۸۵
جدول ۴-۱۲	شاخص‌های آماری روش‌های انتقال اطلاعات گیاهان دارویی برای کاربران گروه سازمان‌دهنده و اشاعه‌دهنده اطلاعات	۸۶
جدول ۴-۱۳	شاخص‌های آماری روش‌های دریافت اطلاعات گیاهان دارویی برای کاربران گروه تولیدکننده و مصرف‌کننده اطلاعات	۸۷
جدول ۴-۱۴	شاخص‌های آماری روش‌های دریافت اطلاعات گیاهان دارویی برای کاربران گروه سازمان‌دهنده و اشاعه‌دهنده اطلاعات	۸۷
جدول ۴-۱۵	شاخص‌های آماری مراکز و خدمات مؤثر در رفع نیازهای اطلاعاتی گروه کاربری تولیدکننده و مصرف‌کننده اطلاعات	۸۸
جدول ۴-۱۶	شاخص‌های آماری منابع مورد نیاز کاربران برای رفع نیاز اطلاعاتی گروه کاربری تولیدکننده و مصرف‌کننده اطلاعات	۸۹
جدول ۴-۱۷	شاخص‌های آماری منابع مورد نیاز کاربران برای رفع نیاز اطلاعاتی گروه کاربری سازمان‌دهنده و اشاعه‌دهنده اطلاعات	۹۰
جدول ۴-۱۸	شاخص‌های آماری مشکلات دستیابی به اطلاعات در گروه کاربری تولیدکننده و مصرف‌کننده اطلاعات	۹۱
جدول ۴-۱۹	شاخص‌های آماری مشکلات دستیابی به اطلاعات در گروه کاربری سازمان‌دهنده و اشاعه‌دهنده اطلاعات	۹۲
جدول ۴-۲۰	شاخص‌های آماری راه‌حل‌های مشکلات دستیابی به اطلاعات در گروه کاربری تولیدکننده و مصرف‌کننده اطلاعات	۹۳

جدول ۴-۲۱. شاخص‌های آماری راه‌حل‌های مشکلات دستیابی به اطلاعات در گروه کاربری سازمان دهنده و اشاعه‌دهنده	۹۳
اطلاعات.....	
جدول ۴-۲۲. شاخص‌های آماری ویژگی‌های نظام اطلاعاتی (کلیات) از دیدگاه گروه کاربری تولیدکننده و مصرف‌کننده	۹۴
اطلاعات.....	
جدول ۴-۲۳. شاخص‌های آماری ویژگی‌های نظام اطلاعاتی (کلیات) از دیدگاه گروه کاربری سازمان دهنده و اشاعه‌دهنده	۹۵
اطلاعات.....	
جدول ۴-۲۴. شاخص‌های آماری ویژگی‌های نظام اطلاعاتی (فنی) از دیدگاه گروه کاربری تولیدکننده و مصرف‌کننده	۹۶
اطلاعات.....	
جدول ۴-۲۵. شاخص‌های آماری ویژگی‌های نظام اطلاعاتی (فنی) از دیدگاه گروه کاربری سازمان دهنده و اشاعه‌دهنده	۹۷
اطلاعات.....	
جدول ۴-۲۶. شاخص‌های آماری دلایل جستجو در نظام اطلاعاتی از دیدگاه گروه کاربری تولیدکننده و مصرف‌کننده	۹۸
اطلاعات.....	
جدول ۴-۲۷. شاخص‌های آماری دلایل جستجو در نظام اطلاعاتی از دیدگاه گروه کاربری سازمان دهنده و اشاعه‌دهنده	۹۸
اطلاعات.....	
جدول ۴-۲۸. شاخص‌های آماری گزینه‌های جستجو در پایگاه گیاهان دارویی از دیدگاه گروه کاربری تولیدکننده و مصرف‌کننده	۹۹
اطلاعات.....	
جدول ۴-۲۹. شاخص‌های آماری گزینه‌های جستجو در پایگاه گیاهان دارویی از دیدگاه گروه کاربری سازمان دهنده و اشاعه‌دهنده	۱۰۰
اطلاعات.....	
جدول ۴-۳۰. شاخص‌های آماری گزینه‌های جستجو در پایگاه منابع اطلاعاتی از دیدگاه گروه کاربری تولیدکننده و مصرف‌کننده	۱۰۱
اطلاعات.....	
جدول ۴-۳۱. شاخص‌های آماری گزینه‌های جستجو در منابع اطلاعات گیاهان دارویی از دیدگاه گروه کاربری سازمان دهنده و اشاعه‌دهنده	۱۰۲
اطلاعات.....	
جدول ۴-۳۲. شاخص‌های آماری میزان مطلوبیت شیوه‌های جستجو در انواع مختلف منابع اطلاعاتی در گروه کاربری مصرف‌کننده و تولیدکننده اطلاعات.....	۱۰۲
اطلاعات.....	
جدول ۴-۳۳. شاخص‌های آماری میزان مطلوبیت شیوه‌های جستجو در انواع مختلف منابع اطلاعاتی از دیدگاه گروه کاربری سازمان دهنده و اشاعه‌دهنده	۱۰۳
اطلاعات.....	
جدول ۴-۳۴. شاخص‌های آماری میزان اهمیت ویژگی‌های نتایج جستجو از دیدگاه گروه کاربری مصرف‌کننده و تولیدکننده	۱۰۴
اطلاعات.....	
جدول ۴-۳۵. شاخص‌های آماری میزان اهمیت ویژگی‌های نتایج جستجو از دیدگاه گروه کاربری سازمان دهنده و اشاعه‌دهنده	۱۰۵
اطلاعات.....	
جدول ۴-۳۶. میزان تمایل کاربران گروه مصرف‌کننده و سازمان دهنده اطلاعات نسبت به پیشنهادهاى نظام اطلاعاتی درباره منابعی که به تازگی منتشر شده‌اند.....	۱۰۶
اطلاعات.....	
جدول ۴-۳۶-۱. میزان مفید بودن پیشنهادهاى راجع به متون و منابع جدید.....	۱۰۶

- جدول ۴-۳۷. تمایل کاربران مصرف‌کننده و تولیدکننده اطلاعات به آرشو شدن علائق موضوعی ایشان و تفسیر فعالیت های آنها توسط نظام اطلاعاتی..... ۱۰۷
- جدول ۴-۳۸. دیدگاه کاربران مصرف‌کننده و تولیدکننده اطلاعات در مورد اطلاعاتی که نظام اطلاعاتی برای معرفی یک گروه کاربری جدید ارائه می‌دهد..... ۱۰۷
- جدول ۴-۳۹. اهمیت فراهم آوردن امکان ارتباط از هر کجا و هر زمان با افرادی که عضو نظام اطلاعاتی هستند..... ۱۰۸
- جدول ۴-۴۰. تمایل کاربران مصرف‌کننده و تولیدکننده اطلاعات در مورد معرفی آنها به دیگر اعضای نظام اطلاع‌رسانی..... ۱۰۸
- جدول ۴-۴۱. انواع اطلاعاتی که کاربران در صورت امکان ارتباط با دیگر کاربران مایلند از آنها بدست آورند..... ۱۰۹
- جدول ۴-۴۲. انواع اطلاعاتی که کاربران در صورت امکان ارتباط، مایلند در اختیار دیگر کاربران قرار دهند..... ۱۰۹
- جدول ۴-۴۳. مدیریت نظام اطلاعاتی از دیدگاه دو گروه کاربری..... ۱۱۰
- جدول ۴-۴۴. دیدگاه کاربران در مورد سازمان حمایت‌کننده نظام اطلاعاتی..... ۱۱۰
- جدول ۴-۴۵. نتایج یومن ویتنی برای آزمون معنی‌داری تفاوت بین کتابداران و دانشجویان کارشناسی‌ارشد..... ۱۱۲
- جدول ۴-۴۶. نتایج یومن ویتنی برای آزمون معنی‌داری تفاوت بین کتابداران و دانشجویان دکتری..... ۱۱۴
- جدول ۴-۴۷. نتایج یومن ویتنی برای آزمون معنی‌داری تفاوت بین کتابداران و اعضای هیأت‌علمی..... ۱۱۵
- جدول ۴-۴۸. نتایج یومن ویتنی برای آزمون معنی‌داری تفاوت بین کتابداران و پژوهشگران..... ۱۱۶
- جدول ۴-۴۹. نتایج آزمون مجذورکا برای آزمون معنی‌داری تفاوت بین کتابداران و دانشجویان..... ۱۱۷
- جدول ۴-۵۰. نتایج آزمون مجذورکا برای آزمون معنی‌داری تفاوت بین کتابداران و اعضای هیأت‌علمی..... ۱۱۷
- جدول ۴-۵۱. نتایج آزمون مجذورکا برای آزمون معنی‌داری تفاوت بین کتابداران و پژوهشگران..... ۱۱۸
- جدول ۴-۵۲. نتایج آزمون کروسکال والیس برای آزمون معنی‌داری تفاوت بین اعضای گروه کاربری مصرف‌کننده و تولیدکننده اطلاعات..... ۱۱۹
- جدول ۴-۵۳. نتایج آزمون مجذورکا برای آزمون معنی‌داری تفاوت بین اعضای گروه کاربری مصرف‌کننده و تولیدکننده اطلاعات..... ۱۲۰

فهرست اشکال

- شکل ۱-۲ مؤلفه‌های اساسی نظام اطلاعاتی..... ۱۵
- شکل ۲-۲ مراحل ساخت نظام اطلاعاتی..... ۳۱
- شکل ۳-۲ مشارکت کاربر در طراحی نظام اطلاعاتی..... ۴۲
- شکل ۱-۵ ویژگی‌ها و قابلیت‌های نظام اطلاعاتی در قالب جریان اطلاعات گیاهان دارویی..... ۱۴۲

فصل اول

معرفی پژوهش

۱-۱ مقدمه

استفاده گسترده از مدارک الکترونیکی، شبکه جهان گستر وب و پست الکترونیکی، چگونگی بازیابی و مدیریت اطلاعات را در حجم عظیم اطلاعات متنی به چالش کشیده است. هر نوع فعالیتی اعم از تحقیقاتی، برنامه ریزی، تصمیم گیری و نظایر آن مستلزم دستیابی به اطلاعات دقیق و روزآمد است؛ بطوریکه امروزه اطلاعات سرمایه رشد و توسعه ملی در همه زمینه‌ها است (کلانتری، ۱۳۷۳).

هر چند گیاهان دارویی و علم آن در کشور از قدمت قابل توجهی برخوردار است؛ اما سازماندهی و مدیریت اطلاعات آن مسأله‌ای است که آنطور که باید و شاید به آن توجه نشده است. پراکندگی و بی نظمی اطلاعات گیاهان دارویی در بین افراد و مؤسسات مختلف باعث شده است که متخصصان معدودی بتوانند دانش خود را بروز نگه دارند. چه بسا اعضای هیأت علمی، دانشجویان، فارغ التحصیلان، محققان و پژوهشگران این رشته که کاربران اصلی نظام اطلاعات گیاهان دارویی ایران هستند از وجود منابع و امکانات و خدمات گیاهان دارویی در کشور (نیروی انسانی متخصص، جدیدترین پیشرفت‌ها و اطلاعات، آخرین تحقیقات انجام شده، طرح‌های در حال انجام و...) اطلاع کامل، دقیق و روزآمدی نداشته باشند؛ بنابراین مهم است که خدمات اطلاعاتی را ایجاد کنیم که از نیازهای اطلاعاتی کاربران پشتیبانی کرده؛ آنان را از تحقیقات در حال انجام و پیشرفت‌های حاصله در

رشته خود آگاه نماید؛ مؤسسات و سازمان های اطلاعاتی در این زمینه را به هم متصل کند و در نهایت باعث رشد و توسعه و پیشرفت این صنعت در کشور گردد.

ایجاد نظام اطلاعاتی برای حداکثر دستیابی به همه مجموعه های علمی و داده های تحقیقاتی است. از این طریق مبادله اطلاعات و همکاری بین محققان تسهیل و تشویق می شود. یک نظام اطلاعاتی سودمند نظامی است که قادر به سازماندهی و ارائه اطلاعات مورد نیاز کاربر باشد؛ بطوریکه اطلاعات را به شکلی که به سادگی قابل دسترس باشد، نمایه سازی کرده، ذخیره نماید و بازیابی اطلاعات را بصورت مناسب در هنگام نیاز امکان پذیر سازد. اهمیت دسترس پذیری اطلاعات سبب شده است که در طول دهه گذشته بسیاری از نظام های اطلاعاتی پایگاه های خود را از طریق شبکه وب دسترس پذیر کنند.

طراحی و اجرای چنین نظامی از داده ها و اطلاعات توسط برنامه نویسان رایانه ای تنها با تحلیل و شناسایی دقیق ویژگی ها و قابلیت های مربوط به آن محقق می شود. در نتیجه، نتایج حاصل از این تحقیق زمینه ساز بوجود آوردن نظام اطلاعاتی گیاهان دارویی در کشور خواهد بود. نظامی که تمام این اطلاعات را در خود جای داده، سازماندهی کرده و بازیابی و اشاعه آن را تسهیل و امکان پذیر سازد. به عبارت دیگر شناخت ویژگی ها و قابلیت های یک نظام اطلاعاتی، آنگونه که بوسیله یک کاربر درک می شود، اولین گام برای طراحی آن است (بیم، ۱۹۹۱) و البته عامل تعیین کننده در کمک به کاربران برای رفع نیازهای اطلاعاتی آنان (گوگلر، ۱۹۹۶) نیز می باشد.

این شناسایی، نه تنها باعث می شود که نظام اطلاعاتی، با کاربران خاص خود و انواع نیازهای اطلاعاتی آنها منطبق باشد؛ بلکه سبب می شود که فناوری مناسب اطلاعاتی که با ویژگی های خاص یک جامعه کابری هماهنگ است به کار گرفته شود و طراحی نظام مورد نظر ارتقا یابد (جردن، ۱۹۹۳)؛ زیرا عدم تشخیص درست گروه کاربری و اشتباه در ارائه ساختار اطلاعاتی منطبق با نیازهای آنها باعث

هدر رفتن وقت و هزینه و نیروی انسانی شده، صدمات جبران ناپذیری را در بهره‌برداری کارآمد و مؤثر یک نظام اطلاعاتی وارد می‌آورد.

افزون بر این، همراه با توسعه علم و صنعت گیاهان دارویی، نیازهای اطلاعاتی مربوط به آن نیز رشد چشمگیری داشته‌است؛ بطوریکه توجه و دقت در این نیازها و تحلیل آنها برای پاسخگویی مؤثر و کارآمد به آنها با استفاده از یک نظام اطلاعاتی اجتناب‌ناپذیر است. با این حال غیر از شناسایی نیازمندی‌های کاربری، ملزومات سیستمی را نیز باید در نظر داشت (پلک، ۱۹۸۱) که البته مبحث مربوط به آن در این تحقیق نمی‌گنجد.

با توجه به اهمیت مسائل گفته شده، در این تحقیق سعی شده‌است با تعیین ویژگی‌ها و قابلیت‌های نظام اطلاعات گیاهان دارویی از دیدگاه کاربران آن، زمینه برای ایجاد یک نظام اطلاعاتی پویا فراهم شود؛ تا در آینده شاهد ایجاد و توسعه نظام اطلاعاتی کاربرپسند و در نتیجه کارآمدی باشیم.

۱-۲ بیان مسأله

مطالعات سازمان بهداشت جهانی (WHO)^۱ نشان می‌دهد که ۸۰ درصد جمعیت جهان از جنبه پزشکی به گیاهان وابسته هستند. بر روی کره زمین بیش از ۷۵۰۰۰ گونه گیاهان گلدار وجود دارد. این در حالی است که تعداد گیاهان ثبت شده در حدود ۳۰۰۰۰۰ گونه است. همچنین تعداد گیاهان دارویی بین ۳۰ تا ۷۵ هزار گونه متغیر است؛ اما سازمان بهداشت جهانی فهرستی مرکب از ۲۰ هزار گونه گیاه دارویی مورد مصرف در سراسر جهان را منتشر کرده‌است (هوسنوکن بیسر^۲، ۱۹۹۷، ص ۱۷۹).

1. World Health Organization
2. Husnu Can Baser

فلات وسیع ایران در عین حال که یک واحد خاص جغرافیایی بر روی کره زمین به شمار می آید خود از اقلیم‌ها و محیط‌های گوناگونی برخوردار است. به همین دلیل گونه‌های گیاهی متنوعی در آن انتشار دارد؛ بطوریکه جوامع گیاهی پراکنده در این فلات هر یک دارای ترکیب معینی از انبوه گونه‌های مختلف می‌باشد. فلور غنی ایران بیش از ۷۵۰۰ گونه گیاهی را در بر می‌گیرد که تعداد بسیار زیادی از این گونه‌های گیاهی به دلایلی گیاه دارویی نامیده می‌شوند (امید بیگی، ۱۳۸۴، ص ۲۷).

با توجه به اینکه کشور ایران به عنوان منشأ و خاستگاه بسیاری از گیاهان دارویی معرفی شده است و با توجه به نیاز روزافزون صنایع دارویی، غذایی، آرایشی و بهداشتی به گیاهان دارویی به عنوان مواد اولیه تولیدات صنایع مذکور، کشت گیاهان دارویی در کشور در حال گسترش است و در این زمینه تحقیقات و مطالعات بیشتری لازم است (امید بیگی، ۱۳۸۴ ص ۳۴).

دلایل دیگری نیز برای افزایش تحقیقات در این زمینه وجود دارد:

- توجه بیشتر عموم به استفاده از داروهای گیاهی
- پرهزینه بودن داروهای شیمیایی
- ضرورت کشف اثرات جدید داروهای گیاهی

این افزایش در تحقیقات به شکل‌های مختلفی ظاهر شده است: مقالات نشریات، بولتن‌ها، گزارشات، کتاب‌ها و تک‌نگاشت‌ها، صورت جلسات کنفرانس‌ها و همایش‌ها، گزارشات سالیانه، پایان نامه‌ها، مروره‌ها، راهنماها، دستنامه‌ها، گزارشات پروژه‌ها و...

گاهی نتایج تحقیقاتی در دیگر رشته‌ها نیز ممکن است با گیاهان دارویی مرتبط شود؛ در نتیجه حجم وسیع اطلاعات منتشر شده باعث شده است که کتابخانه‌ها نتوانند از عهده خرید همه منابع اطلاعاتی جدید برآیند علاوه بر این محققان آگاه شدن از اطلاعات جدیدی را که ممکن است مورد استفاده آنها باشد مشکل می‌یابند؛ بطوریکه خدمات اطلاعاتی که استفاده می‌شوند مانند: منابع